

ימים נוראים בבית-הכנסת ה"פרולטרין"

דומתני שהמאורעות דלהלן התרחשו אף הם באותה שנה, שנת 1935. באותה עת נותרו בעירנו שני בתי-מדרשות קטנים בלבד: אחד בקצה העיר, וחברו במרכז העיר. בית-כנסת זה לא הוחרם על-ידי השלטונות, מאחר שמייסדיו ומתפלליו היו פועלים ובעלי-מלאכה. בבית-כנסת זה התפלל הרב. הגבאי היה חייט, הגזבר – סנדלר, ורוב המתפללים היו אף הם בעלי מקצועות דומים. הם ניהלו שם את ממלכתם הזעירה, והיא נוהלה לפי כוחותיהם. משהחל שניאורסון להתפלל שם – החלו להגיע בעקבותיו מתפללים רבים שהשתייכו למעמדות שונים לחלוטין, והמלאכה נעשתה קשה מדי עבור ההנהלה הקיימת. יחד עם זאת היה מן ההכרח שהם ימשיכו בתפקידיהם, כדי שהנהלת בית-הכנסת תהיה על טהרת הפרולטרין (ישנם קוריוזים שניתן לספר על אופן התנהלותם, אך אין זה חשוב כל-כך).

בכל הנוגע לרב – הם היו נוהגים לומר שהם מתייחסים אליו בכבוד גמור ומתוך תכלית הביטול. הם לא הכירו אותו קודם לכן, ולאחר שהתוודעו אליו אמרו: "ככל הנראה הרב הוא יהודי טוב והגון מאוד – נראה שהוא אינו עושה יד אחת עם ה"בורגנות", וניתן אפוא להאמין לו בכל"...

חזנים מקצועיים – כמעט לא היו אז ברוסיה. אך לקראת חודש תשרי היו אנשים רבים שהיה להם מושג בנגינה יהודית, או ידעו פרק בנוסח התפילה – בדרך-כלל היו אלה פקידים במוסדות ממשלתיים, שהגיעה להם חופשה של חודש, והשתדלו שחודש המנוחה שלהם יהיה בחודש תשרי – נוסעים בדרך-כלל לעיר אחרת, מחוץ לעיר מגוריהם, ושם היו משכירים את עצמם לשמש כשלוחי-ציבור בימים הנוראים.

חזנים אלו הביעו בתפילתם את אשר היה על לבם – כל מה שהצטבר שם במשך שנה תמימה. תמורת שירותם שולם להם סכום-כסף נאה, גם זאת בסתר. בגלוי הוצג כאילו שולם להם שכר מינימלי, כדי שלא יהיה עליהם לשלם על כך מסים, בהתאם לחוקים ששררו שם.

ליקטרינוסלב הגיעו ממוסקבה למטרה זו, למשך הימים הנוראים וחג הסוכות, שני אנשים: אחד מהם שימש כל ימות השנה כזמר בתיאטרון אופרה, ונחשב מהטובים שבשחקנים. לבושו ומראהו הכללי היו דומים למקובל בקרב השחקנים שם. יחד עמו הגיע אדם נוסף, שנראה דומה יותר לשליח-ציבור. במשך כל השנה עבד אדם זה כרואה-חשבון במשרד ממשלתי, והוא ניחן בכשרון לשיר. הוא אף היה יודע-ספר, והיה מצאצאיו של הרב מסלאוויטא⁹².

השחקן היה, כמדומתני, מצאצאיו של ר' אברהם המלאך⁹³, שמנוחתו כבוד בעיר פסטוב הסמוכה לקייב. שם משפחתו של השחקן היה ליבר, ולדבריו היה זה שם משפחתו של סבו. פניו היו מאופרות, נטולות שפם; אך הוא היה מספר סיפורים ששמע מסבו, וסיפורי חסידים בכלל, מתוך שברון לב, כחסיד אמיתי.*****

שני החזנים סיפרו שאיפתם היתה שהתפילות, והחיים באווירת חודש תשרי בכלל, יהיו בסביבה יהודית, וכשמעו במוסקבה על אופן הנהגתו של שניאורסון באותה תקופה – החליטו לנסוע ליקטרינוסלב. בהגיעם לעיר פנו השניים היישר אל שניאורסון, כדי שיעץ להם כיצד לסדר שיקבלו שכר תמורת עבודתם, אבל גם כדי שיייע להם לנצל את תפילתם כדי לעורר ולחזק את אותם רגשות יהודיים שהשלטונות חפצים לחסל. "לשם כך באנו אליכם, הרב", אמרו.

הם נשכרו לשמש כחזנים, כמובן, בבית-הכנסת שבו התפלל בעלי בימים הנוראים ובחג הסוכות. יכולות הכתיבה שלי דלות מכדי לתאר את האווירה ואת השתפכות הנפש ששררה בבית-הכנסת באותם ימים, תחת השפעתם של הרב ושלוחי-הציבור.

92) כנראה הכוונה להרה"ג ר' משה שפירא מסלאוויטא, בנו של הרה"ק ר' פינחס מקוריץ ומייסד בית-הדפוס בסלאוויטא.

93) בנו של הרב המגיד ממעזריטש. ראה בית רבי ח"א פכ"ה (סב, א).